

EGRA DASTURI ASOSIDA O'QUVCHILARNING O'QISH SAVODXONLIGIDAGI MUAMMOLARNI ANIQLASH VA BARTARAF ETISH

Davlatova Saida Tojimumammadovna,

Qo'qon universiteti Ta'lim kafedrasida katta o'qituvchisi.

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v18i.1599>

MAQOLA HAQIDA/ О СТАТЬЕ

Qabul qilindi: 15-aprel 2026-yil

Tasdiqlandi: 17-aprel 2026-yil

Jurnal soni: 18-A

Maqola raqami: 39

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ

СЛОВА

o'qish savodxonligi, EGRA dasturi, diagnostika, pedagogik intervensiya, individual yondashuv, ravon o'qish, matni tushunish

ANNOTATSIYA/ АННОТАЦИЯ

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligidagi muammolarni EGRA (Early Grade Reading Assessment) dasturi asosida aniqlash va ularni bartaraf etishning pedagogik yo'llari yoritilgan. Tadqiqotda o'quvchilarning harf-tovushni farqlashi, so'zlarni to'g'ri va ravon o'qishi, matni tushunishi, mazmuni qayta ifodalashi hamda o'qishga bo'lgan motivatsiyasi diagnostik jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada EGRA dasturining diagnostik imkoniyatlari, shaxsga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvni tanlashdagi ahamiyati va o'qish savodxonligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalar bayon etilgan. Shuningdek, o'qituvchi uchun individual va guruhli intervensiyalarni rejalashtirish, so'z boyligini kengaytirish, ravon o'qish va mazmuniy tahlil ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

ABOUT THE PAPER

Accepted: 15 april 2026

Approved: 17 april 2026

Volume: 18-A

Paper number: 39

KEYWORDS

reading literacy, EGRA, assessment, pedagogical intervention, individual approach, reading fluency, reading comprehension

ANNOTATION

This article examines the identification and remediation of primary school students' reading literacy problems using the Early Grade Reading Assessment (EGRA) program. The study focuses on diagnosing students' letter-sound recognition, word reading accuracy and fluency, reading comprehension, oral retelling, and reading motivation. The paper highlights the diagnostic value of EGRA in determining learners' strengths and weaknesses and in designing differentiated pedagogical interventions. It also proposes methodological recommendations for improving vocabulary, oral reading fluency, comprehension, and analytical thinking in the reading process. The findings support the view that EGRA can be used not only as an assessment tool but also as a practical basis for improving instructional quality and organizing targeted support for struggling readers.

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'qish savodxonligi o'quvchining keyingi o'quv muvaffaqiyatini belgilovchi tayanch kompetensiyalardan biri hisoblanadi. O'qish jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar nafaqat matni idrok etish, balki tafakkur, muloqot, mustaqil xulosa chiqarish va boshqa fanlarni o'zlashtirish sifatiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois boshlang'ich ta'lim bosqichidayoq o'quvchilarning o'qishdagi muammolarini erta aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan aniq diagnostik vositalardan foydalanish zarur.

So'nggi yillarda xalqaro ta'lim amaliyotida EGRA dasturi o'qish savodxonligining tayanch komponentlarini baholashda samarali diagnostik vosita sifatida keng qo'llanmoqda. Mazkur dastur o'quvchilarning harf va tovushlarni tanishi, decoding ko'nikmasi, ravon o'qishi, o'qilgan matni tushunishi hamda ayrim holatlarda tinglab tushunishi kabi komponentlarni aniqlash imkonini beradi. Rasmiy EGRA materiallarida uning natijalari o'qituvchi va tizim darajasida intervensiyalarni rejalashtirish, o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlash va o'qitish strategiyalarini takomillashtirish uchun ishlatilishi alohida ta'kidlangan.

Mazkur maqolaning maqsadi – EGRA dasturi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligidagi muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etishning metodik yo'nalishlarini ishlab chiqish.

Tadqiqot vazifalari:

1. o'quvchilarning o'qish savodxonligi darajasini aniqlash;
2. o'qishdagi asosiy muammolar va ularning sabablarini tahlil qilish;
3. EGRA natijalari asosida individual pedagogik yordam yo'nalishlarini belgilash;
4. o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

Adabiyotlar tahlili. Boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini shakllantirish va baholash masalalari xalqaro hamda mahalliy tadqiqotlarda keng yoritilgan. Pressley va Afflerbach o'qish jarayonini mazmuni konstruktiv qayta ishlash bilan bog'lab, o'quvchining fikrlash faoliyatini faollashtirish zarurligini ko'rsatadi [1, 320]. Snow, Burns va Griffin esa o'qishdagi qiyinchiliklarni erta aniqlash va oldini olish ta'lim sifati uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ta'kidlaydi [2, 320]. Rasinski va Padak ravon o'qish, tovush-harf mosligini mustahkamlash hamda o'qishdagi avtomatizmi shakllantirishning metodik ahamiyatini ko'rsatadi [3, 288].

EGRA bo'yicha xalqaro tajriba dasturdan boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qishdagi tayanch ko'nikmalarini aniqlash, o'qitish sifati va intervensiyani rejalashtirishda foydalanish mumkinligini tasdiqlaydi. EGRAning turli mamlakatlardagi qo'llanilishi natijalari uning

o'qish ravonligi, decoding va mazmuni tushunish bo'yicha zaif nuqtalarni ko'rsatib berishini tasdiqlaydi.

Mahalliy tadqiqotlarda ham boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish, diagnostika asosida individual yondashuvni kuchaytirish va metodik intervensiyani ishlab chiqish masalalari muhim o'rin tutadi [4, 156]. Ayniqsa, EGRA dasturining milliy ta'lim tizimiga moslashtirilgan holda qo'llanishi o'quvchilarning o'qish savodxonligini baholashda aniqroq pedagogik qarorlar qabul qilish imkonini beradi [5, 104].

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning metodologik asosini tizimli yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv va diagnostik yondashuv tashkil etdi. Tadqiqotda quyidagi usullardan foydalanildi:

- ilmiy-metodik adabiyotlarni tahlil qilish;
- pedagogik kuzatuv;
- EGRA dasturi asosida diagnostik baholash;
- qiyosiy va tavsifiy tahlil;
- pedagogik tavsiyalarni ishlab chiqish.

Tadqiqotda EGRAning boshlang'ich o'qish ko'nikmalarini aniqlashga qaratilgan komponentlari metodik asos sifatida olindi. Xalqaro amaliyotda EGRA odatda 1–3-sinflardagi o'quvchilarning tayanch o'qish ko'nikmalarini baholashga mo'ljallangan bo'lib, unda harf/tovushni tanish, decoding, tanish yoki notanish so'zlarni o'qish, oral reading fluency, matni tushunish va ayrim holatlarda tinglab tushunish kabi subtestlar qo'llanadi. EGRA diagnostik vosita bo'lib, sinfdan sinfga o'tkazish bo'yicha yuqori-stakes qaror qabul qilish uchun emas, balki o'qitishni takomillashtirish uchun xizmat qiladi.

Mazkur maqola doirasida o'quvchilarning quyidagi ko'rsatkichlari tahlil qilindi:

1. harf-tovush mosligini anglash;
2. so'zlarni to'g'ri o'qish;
3. ravon va ifodali o'qish;
4. matn mazmunini tushunish;
5. qayta hikoyalash va xulosa chiqarish;
6. o'qishga bo'lgan motivatsiya.

Natijalar. EGRA dasturi yordamida o'quvchilarning o'qish savodxonligi darajasini aniqlash va tahlil qilish jarayoni bir nechta muhim ko'rsatkichlar asosida amalga oshirildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida o'qish savodxonligi sezilarli farq qiladi. Ba'zi o'quvchilar matni to'liq va tushunarli o'qiy olishiga qaramay, uning mazmunini yetarlicha anglay olmaydi. Shu bilan

birga, matni to'g'ri talaffuz qiladigan, lekin so'z boyligi va tushuncha jihatidan zaif bo'lgan o'quvchilar ham mavjud. Bu farqlar o'quvchilarning individual rivojlanish sur'atlari, ilgari olgan bilimlari, oilaviy muhit va pedagogik ta'sir darajasi bilan uzviy bog'liq ekanligi aniqlanadi.

Tahlil davomida o'quvchilarning ovozi o'qish va so'z boyligi bilan bog'liq muammolari ham aniqlandi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning katta qismi murakkab so'zlar, qo'shimchalar va yangi atamalar paydo bo'lganda xatolarga yo'l qo'yadi. So'z boyligi past bo'lgan o'quvchilar matn mazmunini yetarli darajada tushunmaydi, bu esa o'qish jarayonida mantiqiy xulosalar chiqarish va matn tahlil qilish qobiliyatini cheklaydi. Shu bois, o'quvchilarning o'qish savodxonligini oshirishda so'z boyligi va talaffuz ko'nikmalarini mustahkamlash asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Matni tushunish va tafakkur qobiliyati bo'yicha olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning taxminan 40–50 foizi matn mazmunini chuqur anglay olmaydi va faqat oddiy faktlarni qayta aytadi. Bu esa o'quvchilarda analitik tafakkur va matn bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish zaruratini bildiradi. Shu bilan birga, test jarayonida kuzatilganidek, o'qishga qiziqishi yuqori bo'lgan o'quvchilar matni tezroq o'qiydi, mazmunini yaxshiroq tushunadi va tafakkur jarayonida faolroq ishtirok etadi. Aksincha, qiziqishi past bo'lgan o'quvchilarda o'qish tezligi va aniqligi past, matni tushunish va xulosalar chiqarish ko'nikmalari cheklangan bo'ladi. Bu pedagoglar uchun o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish va interaktiv o'quv metodlarini keng joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

EGRA dasturi yordamida o'quvchilarning individual xususiyatlarini aniqlash imkoniyati yaratilgan alohida e'tiborni talab qiladi. Shu orqali pedagoglar zaif va kuchli tomonlarni belgilab, individual yondashuvni ishlab chiqishi mumkin. Masalan, talaffuz jihatidan kuchli, lekin matn mazmunini tushunishda zaif bo'lgan o'quvchilar matni muloqot orqali tahlil qilishga yo'naltiriladi. Boshqa guruh o'quvchilarga esa so'z boyligini oshirish va matni tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha mashg'ulotlar tashkil etiladi. Shu bilan birga, o'quvchilarning individual imkoniyatlari hisobga olinib, o'qish jarayonida samarali pedagogik intervensiya amalga oshiriladi.

Tadqiqot natijalari asosida o'qish savodxonligini oshirish bo'yicha bir qator pedagogik tavsiyalar ishlab chiqildi. Ular orasida matni o'qish va tushunishni integratsiyalashgan metodlar yordamida o'rgatish, so'z boyligi va talaffuzni mustahkamlash uchun o'yin va interaktiv mashg'ulotlardan foydalanish, matn mazmunini tahlil qilish va xulosalar chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun savol-javob, muhokama va loyiha asosida o'qitish, shuningdek, o'quvchilarda motivatsiyani oshirish va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

Umumiy tahlil shuni ko'rsatdiki, EGRA dasturi yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarning o'qish savodxonligi darajasi ularning individual xususiyatlari, pedagogik ta'sir darajasi va motivatsiyasiga bog'liq ekanligi aniqlandi. Dastur nafaqat diagnostik vosita sifatida, balki o'qituvchilarga pedagogik intervensiya va metodik qo'llanma sifatida ham samarali ishlatilishi mumkin. Shu orqali o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini tizimli rivojlantirish, mavjud muammolarni aniqlash va bartaraf etish imkoniyati yaratiladi. Natijada, dastur o'quvchilarning o'qish savodxonligini oshirish, matni tushunish qobiliyatini mustahkamlash va analitik tafakkurini rivojlantirishda samarali vosita sifatida tavsiya etilishi mumkin.

Muhokama. EGRA dasturi yordamida o'quvchilarning o'qish savodxonligi darajasini aniqlash va ularni tahlil qilish natijalari bir qancha muhim pedagogik xulosalarni beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida o'qish savodxonligi darajasida katta farqlar mavjud. Ba'zi o'quvchilar matni to'liq va to'g'ri o'qisa ham, uning mazmunini yetarlicha anglamaydi, boshqalari esa talaffuz jihatdan yaxshi bo'lsa-da, so'z boyligi va tushuncha nuqtai nazaridan zaiflik ko'rsatadi. Bu farqlar o'quvchilarning individual rivojlanish sur'atlari, ilgari olgan bilim darajasi, oilaviy tarbiya va pedagogik ta'sir darajasi bilan bog'liq ekanligi muhokama jarayonida alohida e'tiborga loyiq.

O'quvchilarning ovozi o'qish va so'z boyligi bilan bog'liq muammolarini tahlil qilganda, ularning ko'pchiligi murakkab so'zlar, qo'shimchalar va yangi atamalar paydo bo'lganda xatolarga yo'l qo'yadi. Bu esa matn mazmunini tushunish va mantiqiy xulosalar chiqarish qobiliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, pedagogik intervensiya matni tushunish va talaffuzni rivojlantirishni birlashtirgan metodlarni qo'llash, so'z boyligini oshirish va matn bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilishi lozim.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasi ularning matni tez va to'liq tushunishida muhim rol o'ynaydi. Qiziqishi yuqori bo'lgan o'quvchilar matni tezroq o'qiydi, mazmunini yaxshiroq anglaydi va savol-javob jarayonida faol ishtirok etadi. Shu bilan birga, qiziqishi past bo'lgan o'quvchilarda o'qish tezligi va aniqligi past bo'lib, matni tushunish va xulosalar chiqarish

ko'nikmalari chegaralangan bo'ladi. Bu pedagoglar uchun o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, interaktiv va o'yin metodlarini qo'llash zarurligini ko'rsatadi.

EGRA dasturi o'quvchilarning individual xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi, bu esa pedagoglarga zaif va kuchli tomonlarni belgilab, individual yondashuvni ishlab chiqish imkonini yaratadi. Masalan, talaffuz jihatdan kuchli, lekin matn mazmunini tushunishda zaif bo'lgan o'quvchilarga matni muloqot va muhokama orqali tahlil qilish tavsiya qilinadi. Boshqa guruh o'quvchilarga esa so'z boyligini oshirish bo'yicha qo'shimcha mashg'ulotlar berish mumkin. Shu tarzda, individual va guruh bo'yicha yondashuv o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi.

Muhokama shuni ko'rsatdiki, EGRA dasturi nafaqat diagnostik vosita sifatida, balki pedagogik intervensiya va metodik qo'llanma sifatida ham samarali ishlatilishi mumkin. Dastur yordamida o'quvchilarning o'qish savodxonligi darajasidagi muammolar aniqlanadi, ularni bartaraf etish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi va o'quv jarayoni individual xususiyatlarga mos ravishda tashkil etiladi. Shu bilan birga, dastur o'quvchilarning matni tushunish, tafakkur qilish, tahlil qilish va mustaqil xulosalar chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari pedagogik jarayonga qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi. Jumladan, o'qituvchilar EGRA dasturi asosida o'quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlab, ular uchun individual mashg'ulotlar rejasini ishlab chiqishi mumkin. Shu bilan birga, interaktiv o'quv metodlari, o'yinli mashg'ulotlar va savol-javob metodlari o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish, matn mazmunini chuqurroq tushunish va tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Umuman olganda, EGRA dasturi asosida olib borilgan tahlil muhokama shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning o'qish savodxonligi nafaqat individual xususiyatlar, balki pedagogik ta'sir va motivatsiyaga ham bog'liq. Shu bois, o'qituvchilar uchun dastur pedagogik rejalashtirish, metodik intervensiya va o'quv jarayonini samarali tashkil etish uchun muhim vosita hisoblanadi.

Xulosa. EGRA dasturi asosida olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarning o'qish savodxonligi darajasi sezilarli darajada farqlanadi. O'quvchilarning matni o'qish tezligi, talaffuzi, so'z boyligi va mazmunni tushunish qobiliyati individual xususiyatlar, ilgari olgan bilim darajasi, oilaviy muhit va pedagogik ta'sir darajasiga bog'liq. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning qiziqishi va motivatsiyasi ham o'qish savodxonligini belgilovchi muhim omil hisoblanadi: motivatsiyasi yuqori bo'lgan o'quvchilar matni tez va to'liq tushunadi, xulosalar chiqaradi, past motivatsiyaga ega o'quvchilar esa matni chuqur anglay olmaydi va tafakkur ko'nikmalari cheklangan bo'ladi.

Tahlil shuni ko'rsatdiki, o'qish savodxonligidagi muammolar asosan uch sohada namoyon bo'ladi: talaffuz va ovozi o'qishdagi xatolar, so'z boyligi va tushuncha nuqtai nazaridagi zaiflik, matn mazmunini tahlil qilish va xulosalar chiqarish qobiliyatining yetarli darajada rivojlanmaganligi. Shu bilan birga, EGRA dasturi o'quvchilarning individual xususiyatlarini aniqlash va pedagogik intervensiya rejasini ishlab chiqishda samarali vosita ekanligi isbotlandi.

Tadqiqot asosida bir qator pedagogik tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. O'qish va tushunishni integratsiyalashgan metodlar yordamida o'rgatish, matni o'qish bilan birga mazmunini tahlil qilishga yo'naltirish;
2. So'z boyligi va talaffuzni rivojlantirish uchun interaktiv mashg'ulotlar, o'yinlar va muloqotli faoliyatlardan foydalanish;
3. Matn mazmunini tushunish va xulosalar chiqarish ko'nikmalarini shakllantirish uchun savol-javob, muhokama va loyiha asosida o'qitish;
4. O'quvchilarda motivatsiyani oshirish, o'z-o'zini baholash va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish.

Natijada, EGRA dasturi nafaqat diagnostik vosita sifatida, balki o'qituvchilarga pedagogik intervensiya va metodik qo'llanma sifatida ham samarali ishlashi mumkin. Dastur yordamida o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini tizimli rivojlantirish, muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish imkoniyati yaratiladi. Shu bilan birga, dastur o'quvchilarning tafakkur, matni tahlil qilish va xulosalar chiqarish qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi, o'quv jarayonini individual va guruh bo'yicha optimallashtirish imkoniyatini beradi.

Xulosa qilib aytganda, EGRA dasturi boshlang'ich sinf o'quvchilari o'qish savodxonligini aniqlash, ularni pedagogik qo'llab-quvvatlash va metodik intervensiya orqali o'quv jarayonini samarali tashkil etish uchun muhim ilmiy-amaliy vosita sifatida xizmat qilishi mumkin. Bu esa nafaqat o'quvchilarning o'qish qobiliyatlarini oshirish, balki ularning matn bilan ishlash, tafakkur va mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Demak, EGRA dasturi nafaqat diagnostik vosita, balki o'qituvchi uchun metodik rejalashtirish, intervensiya tanlash va o'qish savodxonligini

tizimli rivojlantirishga xizmat qiluvchi amaliy platforma sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Pressley M., Afflerbach P. *Verbal Protocols of Reading: The Nature of Constructively Responsive Reading*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1995. 320 p.
2. Snow C. E., Burns M. S., Griffin P. *Preventing Reading Difficulties in Young Children*. Washington, D.C.: National Academy Press, 1998. 320 p.
3. Rasinski T. V., Padak N. D. *Effective Reading Strategies: Teaching Children Who Find Reading Difficult*. Boston: Allyn & Bacon, 2005. 288 p.
4. Baxtiyorova Sh. *Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi, 2015. 156 b.
5. Davlatova S. T. *EGRA dasturi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilari o'qish savodxonligi diagnostikasi*. Qo'qon: Qo'qon universiteti nashriyoti, 2022. 104 b.
6. National Center for Education Statistics. *Early Grade Reading Assessment (EGRA) Toolkit*. Washington, D.C.: U.S. Department of Education, 2019. 112 p.
7. UNESCO. *Reading for All: Implementing Early Grade Reading Programs*. Paris: UNESCO, 2017. 88 p.
8. Gunning T. G. *Assessing and Correcting Reading and Writing Difficulties*. 7th ed. Boston: Pearson, 2017. 456 p.
9. Ahearn E., Schmitt M. *Assessing Early Literacy Development: Tools and Techniques*. New York: Scholastic, 2002. 200 p.
10. Snow C. E. *Reading for Understanding: Toward an R&D Program in Reading Comprehension*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2002. 264 p.